

Der Archivar, god. 56, br. 2–3, Düsseldorf 2003.

Časopis izlazi od 1946. i to u izdanju Glavnoga državnog arhiva pokrajine Nordrhein-Westfalen u Düsseldorfu. Službeni je list Društva njemačkih arhivista. Aktualne informacije i diskusije o arhivskoj djelatnosti zastupljeni su u izvješćima s međunarodnih i njemačkih stručnih savjetovanja, u prilogima o znanstvenoj i stručnoj literaturi te aktivnostima i projektima u Njemačkoj i svijetu.

Autori prvoga priloga u broju 2/2003, Andreas i Kathrin Pilger upozoravaju na problem vrednovanja gradiva koji nastaje djelatnošću uprave. Smatraju da je vrednovanje još uvijek glavni problem struke, i to posebno danas u doba informatičke tehnologije. Razlog za to je sve razgranatija podjela društva na diferencirane i u širokoj mjeri autonomne sustave. Posljedica je rast upravnog aparata i količine gradiva koje stvara. Prema autorima, osnovni je nedostatak postupka vrednovanja krajnost u primjeni arhivističkih načela o očuvanju evidencijske i informacijske/sadržajne vrijednosti gradiva. Stoga se predlaže ublažavanje striktnog pridržavanja pravila o međusobnoj isključivosti načela društva i uprave, provenijencije i pertinencije, evidencije i informacije. Arhivi bi kao i sve druge administrativne ustanove svoj stručni zadatak (vrednovanje) trebali organizirati kao postupak u kojem uz primarni oblik vrednovanja (komprimiranje podataka) ima mjesta i za sekundarno vrednovanje, naime za takvo u kojem se gradivo uvijek iznova vrednuje, i to s obzirom na mogućnost procjene značenja informacije za budućnost.

Angela Ullman bavi se ulogom tradicionalnih arhivističkih načela i radnih metoda u ozračju digitalne tehnologije i ukazuje na njihovu neprikladnost u postupanju s novim vrstama gradiva. Informatička je tehnologija već desetljećima sastavni dio svakodnevnoga života, pa su terminologija (strojnočitljivi podatci, digitalni nosači podataka, digitalni podatci, digitalno arhivsko gradivo, datoteka), odvajanje fizičke i logičke jedinice prilikom prijelaza iz analognoga u digitalno radno okruženje i naznake uporabe dokumentarističkih radnih metoda uz arhivističke, jasan pokazatelj da je potrebno preispitati tradicionalne radne metode i tradicionalne idejne postavke. Činjenica je da obavijesno pomagalo za datoteku ne može izgledati kao obavijesno pomagalo za konvencionalno arhivsko gradivo i da nove vrste gradiva zahtijevaju reviziju metodologija, kriterija i samoga predmeta arhivske djelatnosti.

Wilfried Reininghaus u prilogu pod naslovom *Arhivi i kultura povijesti u Americi. Zapažanja i utisci iz 1999. i 2002.* opisuje svoj posjet Americi 1999. i 2002. godine. Za posjeta, u trajanju od pet tjedana, pobliže je upoznao sustav ustanova koje se brinu za njegovanje američke povijesti: arhive, knjižnice i muzeje. Svrha tih putovanja bila je različita, ali nenamjerno su se nadopunila. Prvi se put, 1999., radilo o studijskom putovanju manje grupe znanstvenika u organizaciji Njemačke istraživačke zajednice (Deutsche Forschungsgemeinschaft) radi upoznavanja novih informacijskih tehnologija na području između Washingtona i Vancouvera. Drugo je putovanje, 2002., bilo istraživačko. Za ediciju o izvjesnom njemačkom trgovcu iz Westfalena i njegovu boravku u Philadelphiji, New Jerseyju, New Yorku i Vermontu 1783–1784. bilo je potrebno provjeriti neke detalje na samom mjestu događaja. Kod prvoga posjeta interes je bio usmjeren na pitanje pristupa arhivskim fondovima u teoriji i mogućnostima primjene digitalne tehnologije u obradi i prezentaciji gradiva, dok su se tri godine poslije u praksi mogle provjeriti mogućnosti pristupa gradivu preko navedene tehnologije iz perspektive korisnika. Za američke arhive i knjižnice, kao i za ostale arhivske ustanove u svijetu, najveći izazov u obavljanju njihove djelatnosti predstavljaju Access i Digital Preservation. Najbolje je rezultate prema autoru na navedenom području u izradi digitalnih obavijesnih pomagala postigla Kalifornija.

Posljednji veći prilog u broju 2, 2003. je prikaz arhivskoga sustava u Češkoj, i to trinaest godina nakon političkih promjena koje su uzrokovale raspad Čehoslovačke. Autori Eva Drašarová i Jindřich Schwippel daju detaljan prikaz reforme javne uprave, novoga arhivskoga zakona iz 1992., materijalne i tehničke opreme arhivskih ustanova (informatizacija) te sustava obrazovanja arhivskih djelatnika, ukazujući na uspjehe postignute na navedenim područjima, ali i na postojeće nedostatke. Posebno se osvrću i na centraliziranu mrežu arhiva u Češkoj, gdje se na vrhu hijerarhije nalazi arhivska uprava na razini odjela u okviru Ministarstva unutarnjih poslova, i Središnji državni arhiv. Na nižoj razini slijede državni područni arhivi i državni okružni arhivi. Broj je gradskih arhiva u usporedbi s tradicijom zapadnih zemalja, relativno mali – ima ih samo 5 (Paha, Brno, Plzeň, Ostrava i Ústí nad Labem). Svi se ostali gradski arhivi, kao i većina arhiva plemićkih posjeda i crkve čuvaju u okružnim arhivima. Prema češkom arhivskom zakonu postoji i skupina od dvadeset arhiva od "posebnog značenja" (specijalni arhivi), u koju između ostaloga spadaju arhivi sveučilišta, arhiv Akademije znanosti, Nacionalnog muzeja, Ministarstva vanjskih poslova, Ministarstva unutarnjih poslova, Nacionalne galerije, potom Nacionalni filmski arhiv, Arhiv televizije i radija te Vojni arhiv.

Prva tri priloga iz broja 3, 2003. preispituju ulogu arhiva u suvremenom informacijskom društvu i prebacivanju težišta arhivske djelatnosti s tradicionalnih stručnih poslova na kulturnu djelatnost. U prilogima dolazi do izražaja stajalište da djelatnost arhivskih ustanova nije i ne može biti ograničena samo na stručne poslove zaštite i trajnoga čuvanja arhivskoga gradiva. Navedeni zadatci proizlaze iz arhivskih zakona donesenih na razini savezne države (Njemačka), pokrajina ili evangeličkih zemaljskih crkava. Ali zakonski je isto tako propisano da arhivi provode postupak vrednovanja te pružaju određenu vrstu informacija, tj. imaju obavezu obrade arhivskoga gradiva, objavljivanja vlastitih publikacija i osiguravanje svih uvjeta za aktivnost publiciranja trećih osoba. Upozorava se na činjenicu da se posljednjih godina sve češće postavlja pitanje o određivanju novoga težišta u obavljanju arhivske djelatnosti: "ne" ograničenju na klasične poslove (zaštita, čuvanje, obrada), "da" stavljanju naglaska na javni kulturni rad? Kod pokušaja opisivanja uloge arhiva u suvremenom informacijskom društvu, često se javlja pojam arhiva kao tvrtke koja obavlja uslužnu djelatnost. Pitanje je vide li se arhivi kao uslužne organizacije u korist općega kulturnog dobra i postoji li mogućnost da arhivi, uz svoje stručne poslove, težište svoje djelatnosti stave na kulturnu djelatnost i sudjeluju u unapređivanju, umrežavanju, koordiniranju i posredovanju kulturnih inicijativa na razini države, pokrajine, regije i grada. Aktivnosti arhiva na području kulture mogle bi sezati od priloga za različita jubilara događanja, preko objavljivanja publikacija i podrške muzejima, galerijama i povijesnim društvima, do upravljanja ukupnom kulturnom ponudom neke teritorijalne jedinice.

Prilog *Arhivi u Chemnitzu*, pregledno je izvješće o arhivskim ustanovama sa sjedištem u glavnom gradu pokrajine Saske, Chemnitzu (za Njemačke Demokratske Republike Karl-Marx-Stadt). U Chemnitzu su smještene četiri arhiva: Saski državni arhiv Chemnitz, Gradski arhiv Chemnitz, Sveučilišni arhiv Tehničkog sveučilišta Chemnitz i Arhiv vanjskog ureda saveznog opunomoćenika mjerodavnoga za dosjee Stasija (Državna služba sigurnosti u Njemačkoj Demokratskoj Republici). U članku je opisan povijesni, politički i stručni kontekst osnivanja svake pojedine ustanove, dan je pregled vrste i sadržaja arhivskoga gradiva koje se u njima čuva i njihovo značenje za korisnike te prikaz materijalne i tehničke opremljenosti zgrada u kojima se arhivi nalaze (raspoloživi spremišni prostor, čitaonica, knjižnica).

Wolfgang Hans Stein u izvješću *Arhivsko izvješće o Francuskoj: Elektronička obrada podataka i arhivi*, opisuje izazove koje su pratile primjenu elektroničke obrade podataka u arhivima u Francuskoj od ranih 1980-ih godina. Francuski su se arhivi rano odlučili za elektroničku obradu podataka, tako da je u Centre des archives contemporaines u

Fontainebleau još 1978/1979. preuzeto gradivo pariških ministarstava i visokih organa vlasti, koji su onda obrađeni u arhivističkom programu PRIAM (Préarchivage informatisé des archives des ministères). Od početka 1980-ih godina redovito su se preuzimale baze podataka, tako da je do kraja 1992. u Centre des archives contemporaines preuzeto oko 4500 magnetskih vrpce. Godinu je dana poslije (1993.) objavljen priručnik iz arhivistike i druge publikacije. Te je godine postalo jasno i da arhivi nisu imuni na nova dostignuća i inovacije na području informatičke tehnologije. Primjena navedene tehnologije u Centre des archives contemporaines temeljila se na manjem računalnom centru smještenom u arhivu koji je radio s francuskim programima. Do 1997. taj je računalni centar postupno ukinut i morao je biti zamijenjen novijom tehnologijom, čime je cjelokupna struktura elektroničkog arhiviranja promijenjena. S magnetske vrpce prešlo se na optičke nosače podataka (Disque optique numérique – DON,) i poslije na DLT (digital linear tape). Mnogo teži problem predstavljalo je tehničko restrukturiranje dotadašnjega programa CONSTANCE (Conservation et stockage des archives nouvelles créées par l'électronique) pri prijelazu s koncepta vlasničkoga računalnog centra na strukturu server–klijent na otvorenoj bazi Unix-a i pri promjeni formata od EBCDIC na ASCII. U međuvremenu je postupak dvostruke migracije završen, ali navedeno je iskustvo bilo jasno upozorenje: 1200 datoteka (18% ukupnoga gradiva) izgubljeno je budući da konvertiranje jednostavno nije bilo moguće. Navedeni problemi vjerojatno bi bilo izbjegnuti da su se u tehnici i terminologiji pratili međunarodni trendovi. Francuski su se arhivisti nakon ovog negativnog iskustva uključili u međunarodnu diskusiju o primjeni elektroničke obrade podataka u arhivima.

Zakonom od 13. ožujka 2000. regulirana je u Francuskoj pravna valjanost elektroničkih dokumenata.

Danijela Marjanić